

УДК 81'38

**ТВОРЧИСТЬ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО В АСПЕКТІ
ЛІНГВОПРАГМАТИКИ ЖІНОЧОГО ЖУРНАЛУ
(НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІКАЦІЙ У ЖУРНАЛІ "ЖІНКА")**

Мамич М. В.

Стаття присвячена постаті М. Коцюбинського як об'єкта журнальних есе, мовних портретів видатної особи. Проаналізовано публікації про письменника як творчу індивідуальність, особистість в українському жіночому журналі "Жінка" ("Радянська жінка") в контексті лінгвопрагматики цього видання. Відзначено основні мовно-стилістичні особливості жанру біографічного есе.

Ключові слова: журнальна публіцистика, мова жіночого журналу, жанр есе, біографічне есе.

Статья посвящена личности М. Коцюбинского как объекта журнальных эссе, речевых портретов выдающихся индивидуальностей. Проанализированы публикации о писателе как творческой личности в украинском женском журнале "Женщина" ("Советская женщина") в контексте лингвопрагматики этого издания. Подчеркнуты основные стилистические особенности жанра биографического эссе.

Ключевые слова: журнальная публицистика, язык женского журнала, жанр эссе, биографическое эссе.

The article is devoted to personality of M. Kotsyubinsky as an object of magazines essays and of speech portraits of outstanding individuals. Publications about the writer as a creative person in the Ukrainian women's magazine "Woman" ("Soviet Woman") were analyzed in the context of this publication lingvopragmatic. Main stylistic features of the genre of biographical essays were highlighted.

Key words: magazine journalism, women's magazine language, essays genre, biographical essays.

У сучасній журнальній публіцистиці, як відзначають більшість дослідників, найбільш актуальними є жанри статті, інтерв'ю, репортажу, есе, фельстону, шаржу. Загалом наповнення журнального тексту тими чи іншими жанрами зумовлене його тематичним спрямуванням, специфікою читачкої аудиторії, яку прагне зацікавити редакція видання. Одним із таких специфічних різновидів є *жіночий журнал*. Дослідники таких видань зауважують, що жіночі журнали – це неоднорідний гіпертекст, кожне з видань, орієнтоване на свою аудиторію, визначає напрямки, які певною мірою обмежують тематичний контент. Як зауважила А. Г. Шиліна, сучасні жіночі журнали України орієнтовані на підтримування іміджу сучасної дівчини, досвідченої жінки, яку цікавлять модні тенденції, методи підтримування здоров'я, на запити жінок-мам, жінок, які шукають роботу, хочуть проводити дозвілля в інтелектуальному середовищі, на жінок, які цікавляться астрологічними прогнозами, жінок, які беруть активну участь у громадсько-політичних об'єднаннях, соціально-економічному житті спільноти [3, с. 10–12].

На противагу таким сучасним жіночим журналам з т. зв. вузькою спеціалізацією, в Україні давно відоме видання "Жінка" (з 1946 до 1990 років – "Радянська жінка"). Особливість його контенту в тому, що цей журнал заснований як громадсько-політичне та літературно-мистецьке видання. Відповідно він поєднує статті про участь і досягнення жінок у господарському, політичному, науковому й культурному житті, містить поради щодо виховання дітей, охорони здоров'я, домашнього побуту, моди тощо. З-поміж різних за жанрово-стильовими формами, мультитематичним наповненням текстів виокремлюються біографічні есе літературно-критичного, історико-культурного змісту.

Як відомо, есе – жанр, що перебуває на перетині літератури, публіцистики та науки. І. Л. Михайлин так репрезентує ці особливості: "Есей (есе) – жанр художньо-

публіцистичної чи науково-популярної творчості, де вільно, не обов'язково вичерпно, але виразно індивідуально трактується подія, явище, проблема чи тема" [1, с. 55]. У науковій літературі можна зустріти різні визначення есе та міркування про цей жанр. Їх об'єднує кілька основних особливостей.

По-перше, есе містить підкреслене вираження індивідуальної позиції автора щодо постаті, особистості, якій присвячується розвідка, намагання висловити філософську узагальнювальну оцінку про людину, про світ і час. Отже, біографічне есе спрямоване на *увиразнення індивідуальних рис* характеру, творчості, завдяки яким певна постать виокремлюється в національній чи світовій культурі.

По-друге, біографічне есе має підкреслити соціокультурні складники, на тлі яких оживає другий план – *образ часу і простору*, в якому сформована індивідуальність.

По-третє, біографічні есе в журнальному виданні стають *витвором мистецтва*, оскільки, готуючи журнальну публікацію до друку, наприклад автори біографічних есе в журналі "Жінка", використовують і додаткове інформаційне навантаження – ілюстрації (портретні, живописні). Разом зі словесним твором вони формують мікроконтент рубрики, сторінки видання.

По-четверте, для підтвердження певних фактів автори есе можуть використовувати автобіографічні відомості, спогади, свідчення, щоденники, записки, тобто елементи мемуаристики, що надають жанру біографічного есе *інтимності*. Велике значення для посилення враження про постать мають такі мовно-естетичні знаки, як афоризми, слова-символи, виразні асоціації.

Як літературні жанри есе поширені проповідь, стаття, щоденник, оповідання, нарис, сповідь, промова, лист.

Основна мета есе загалом та біографічного есе в журнальному виданні зокрема – створити і презентувати читацькій аудиторії художньо-естетичне ціле, дати, поширити знання про особистість, персону.

Готуючи такі публікації, автори-журналісти користуються емпіричними методами – спостереження, опитування, бесіда, інтерв'ю, аналіз документальних матеріалів – для отримання узагальнених висновків та характеристик. Фактично йдеться про застосування методів соціально-історичного дослідження, якщо йдеться про історичну постать, якій буде присвячене біографічне есе. Конкретно-подійний, історичний фактаж поєднується зі словесно-образними характеристиками. У результаті з'являється текст зі своєрідною стилістикою, що полягає в об'єднанні раціонально-поняттєвих та емоційних, оцінних характеристик, у сполученні дійсного, документального та соціального із сповідальним, інтимним. Отже, текст есе має специфічну лінгвопрагматику.

Біографічні есе – популярний персоніфікований жанр журналістики загалом, він завжди орієнтований на доволі широку аудиторію, яку приваблює особистісність, щемливий ліризм, стилізований чи реальний прямий контакт з особистістю. Не усі особистості світової та національної культури й науки однаково цікаві аудиторії. У такому разі від автора статті чи редактора журналу вимагається високий професіоналізм, відчуття читацьких запитів.

У жіночому журналі "Жінка" / "Радянська жінка" жанр біографічного есе доволі поширений. Ідеться про есеїстичні інтерв'ю з відомими діячами, політиками, письменниками, професіоналами, а також про статті, присвячені відомим персонам минулого та сучасності. Серед останніх, як правило, письменники, митці, політичні діячі тощо.

Цьогоріч в Україні відзначають 150-ліття від дня народження Михайла Коцюбинського, а в журналі "Радянська жінка" 1964-го та 1965-го років до столітнього ювілею було представлено постать письменника у двох публікаціях. Одна з них прямо стосується життєдіяльності відомого прозаїка, а друга – нині вже класики кіномистецтва, картині "Тіні забутих предків", що стала подарунком Кіностудії ім. О. Довженка до 100-річчя М. Коцюбинського (див. номер за квітень 1974).

Яким же постає М. Коцюбинський у біографічному есе "Любов, повага, тепла дружба єднали їх" (автор – Ірина Коцюбинська)? Сама назва вже засвідчує щемноліричний регістр статті. Відомо, що за образом письменника закріпився перифраз *сонцепоклонник*. Саме з такого оптимістичного слово-образу *сонця* як джерела життя, який підкріплюють асоціативні епітети *ясний, співучий, білий*, починається

есе: *Його співуча, ясна душа так радісно сприймає життя! Ось сонячний промінь, мов золотий парус, то виринає, то зникає в гущавині зеленого листя. А хмаринка, легка й рожева, мчить по небу. Так і полетів би за нею ген-ген далеко... А тут ось, під кущем, у вогкій, зеленій, соковитій траві розпустилася фіалка. Михайло Михайлович обережно розгортає листя і милується цією скромною квіткою. Йому сьогодні особливо радісно. Сонце світить надзвичайно ласкаво. Хочеться пустувати з дітьми, а то лягти горілиць на муріжок і слухати, як гудуть бджоли в білих пелюстках яблунь. У першому ж абзаці сконцентровано образно-оцінний потенціал епітетів *золотий, зелений*, що підтримують позитивний образ митця. Він безпосередній у побутовій ситуації – ніжний, радісний, люблячий життя, усі його прояви – хмаринки, фіалки, трави, яблуні, сонце, діти...*

Інтимізоване сприйняття довіклля розширює подальший образок, що відзначає не лише здатність замилюватися чимось, але й по-справжньому цінувати, любити. Любити свою дружину – *"свою невтомну, невсипущу подругу життя, яка в цей святковий весняний день порпається в саду біля розкішного куща бульденежу. – Вірусу, спочинь трохи, – просить Михайло Михайлович".*

Такий ліричний літературно-художній вступ продовжує публіцистична розповідь про дружину письменника – Віру Дейшу. Наскрізними для неї стають лексеми з ряду номінацій суспільного та побутового словника – *друг, дружба, подруга, мати, слухач, критик, діяч, помічник, товариш, вірність*: *Вірний товариш у житті письменника, прекрасна мати його дітей, помічник в літературній праці, перший слухач і критик його творів, автор статей з питань природознавства, активний громадський діяч – такою була Віра Устимівна, подруга Коцюбинського.*

Ці оцінні кваліфікації поєднуються з культурно-історичними автобіографічними фактами, викладеними за допомогою книжної публіцистичної лексики: *Спільність думок, смаків, прагнень, культурного рівня, громадських навичок, поривань поєднувало подружжя Коцюбинських. Згадав, як вперше побачив на з'їзді в Києві у 1894 році цю чудову дівчину, після того, як відбула покарання у Варшавській цитаделі за розповсюдження нелегальної літератури.*

Допомагають підкреслити інтимність образу дружини Коцюбинського й елементи мемуаристики: *"Дякую тобі (слів мало) за те щастя, яке ти мені дала, – пише згодом Коцюбинський своїй дружині... – Ти дала мені багато гарного..., внесла тепло й світло в моє самотнє життя, приязнь щиру, високопробну приязнь, про яку я тільки міг марити".* Епітетика уривка цілком узгоджена з початком есе. Пор. позитивно оцінні епітети *гарний, щирий, високопробний*. Об'єктивність поетичного сприйняття образу дружини письменника підкреслює й словесний портрет, створений його другом: *"Прекрасне жіноче чоло, темне стрижене волосся до плечей і величезні сині очі, серйозні, що здивляються уважно..."*. Цей поетичний опис Віри Дейші, зроблений її товаришем за часів навчання в Петербурзі – письменником В. В. Вересаєвим, постав в уяві Михайла Коцюбинського.

Прагматичними центрами біографічного есе стають слова *любов і дружба*, спрямовані не лише на найближче оточення Коцюбинського. Мікротема "письменник та культурне середовище його часу" розкрита через публіцистичну деталізацію, піднесено-патетичну епітетику взаємин з відомими загальні культурними діячами. Серед них імена *Лесі Українки (Захоплювався Коцюбинський творчістю мужньої Лесі Українки. Слово поетеси кличе Коцюбинського. Її мужність, високі ідеали, чистота, непримиренність у боротьбі, оптимізм – взірць для нього), Ольги Кобилянської (Його дивує сила жіночої пристрасті в творах Ольги Кобилянської, цієї гірської орлиці. "Видно, що з Буковини, бо струнка, як смерека", – вітає він її), Марії Заньковецької (Геніальність відомої української артистки Марії Костянтинівни Заньковецької, її чудова гра – полонили Коцюбинського. В ролі Тетяни з драми "Бондарівна" Марія Костянтинівна особливо подобалася Михайлу Михайловичу. Він не міг намилюватися нею...), Любові Яновської (Дружнім словом підтримує він письменницю Любов Олександрівну Яновську, авторку численних оповідань та драматичних п'єс, у яких брала участь Заньковецька, виконуючи головні ролі. Серед них особливим успіхом користувалися "Жертва", "На зелений клин", "Дзвін до церкви скликає, а сам у ній не буває"), Наталії Кобринської (Радо зустрів Коцюбинський у 1899 році у своєму чернігівському будиночку галицьку письменницю Наталю Іванівну Кобринську, яка на його запросини надіслала свої твори, частина*

яких була призначена для альманахів, що їх упорядкував Михайло Михайлович. Демократичні погляди письменниці сприяли тому, що між нею і Коцюбинським встановились теплі відносини, повні поваги).

Нанизуючи ряд постатей сучасників, даючи їм високі, позитивні, ідеалізовані оцінки, авторка біографічного есе обрамлює твір так, що "душа" Коцюбинського знову вертається до рідного дому, до найінтимнішого середовища, де є поряд "його старенька, згорблена, сліпа мати". Інтимізувальні найменування (*бабуня, матір, син*), позитивно оцінні епітети (*дбайливий, ніжний, чудовий, улюблений, довірливий, найкращий*) та й інші мовні засоби створюють образок благочестивих взаємин, гідних наслідування. Пор.: *Завдяки піклуванню сина Глікерія Максимівна була оточена в нашій родині дбайливою теплотою і ніжністю. Найкраще яблуко, груша – то для бабуні. Книжку читаємо вголос – треба бабуню запросити, нехай послухає. Співаємо гуртом українських пісень під акомпанемент мами – просимо бабуню приєднатись до хору, у неї чудовий голос. Найкращий подарунок, який привіз батько з-за кордону – в першу чергу мамі, Глікерії Максимівні. Михайло Михайлович турбувався про здоров'я матері, ділився з нею своїми задумами. Бувало, сидять вони разом у бузковій альтанці, розмовляють. Щоб матері було приємно сидіти, він підмостить на лаву зеленої запавної травички. Вона пестить свого улюбленого сина. Він довірливо притулиться до неї, як в дитинстві...*

Отже, з біографічного есе, у якому використано усі елементи, про які йшлося вище – підкреслене вираження індивідуальної позиції автора щодо постаті, індивідуалізація рис характеру, образ часу і простору, прийоми інтимізації розповіді-портретування. Саме публіцистичне спрямування цього есе сприяло його насиченню позитивно оцінними епітетами, які підтримували б позитивно конотовані ключові номінації – любов, дружба.

Література

1. Журналістика : словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. – К. : Академвидав, 2013. – 320 с.
2. Коцюбинська І. Любов, повага, тепла дружба єднали їх / І. Коцюбинська // Радянська жінка. – 1964. – № 4.
3. Шилина А. Г. Русскоязычный женский журнал Украины в аспекте теории текста : синергетический анализ / А. Г. Шилина. – Симферополь : Антика, 2012. – 280 с.